

STRATEGII PENTRU INTEGRAREA ELEVILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE (CES)

GHID PENTRU
CADRE DIDACTICE ȘI PĂRINȚI

I
novație
N
evoi
T
oleranță
E
ducare
G
enerare de soluții
R
esurse
A
cțiune coordonată
R
ezultate sustenabile
E
voluție

LITERA

București

Cuvânt-înainte	5
Despre autor	6
Argument	7
Capitolul I	
ASPECTE LEGISLATIVE	9
Capitolul II	
INTEGRAREA COPIILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL DE MASĂ	21
Capitolul III	
COPILUL CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE	29
Capitolul IV	
MEDIUL ȘCOLAR ȘI COPIII CU CES	58
Capitolul V	
SOLUȚII PENTRU OPTIMIZAREA INTEGRĂRII ȘI ADAPTĂRII COPILULUI CU CES LA MEDIUL ÎNCONJURĂTOR	68
Capitolul VI	
MATERIALE AJUTĂTOARE PENTRU CADRELE DIDACTICE/PĂRINȚI/TERAPEUȚI CARE LUCREAZĂ CU COPII CU CES	89
Capitolul VII	
MODELE DE REDACTARE A FIȘELOR DE LUCRU	113

În România, legislația privind elevii cu cerințe educaționale speciale (CES) este destinată să asigure drepturile și accesul acestora la educație, în conformitate cu principiile incluziunii educaționale și ale egalității de șanse. Există mai multe acte normative care reglementează educația elevilor cu CES și care stabilesc cadrul legal pentru integrarea acestora în sistemul de învățământ.

Principalul reper legislativ, în ceea ce privește integrarea elevilor cu CES, este ORDINUL 1985-1305-5805/2016 – METODOLOGIA PRIVIND EVALUAREA ȘI ORIENTAREA ȘCOLARĂ

Ordinul 1985/2016 se referă la „**Normele specifice de organizare și desfășurare a activităților educaționale pentru copiii cu cerințe educaționale speciale (CES)**”, iar unul dintre principalele sale obiective este promovarea integrării copiilor cu CES în învățământul de masă, asigurându-se că aceștia beneficiază de o educație de calitate și accesibilă.

Ordinul 1985/2016 reglementează modul în care copiii cu CES sunt sprijiniți să participe activ și să progreseze în cadrul sistemului educațional din România.

ART. 39 (1) Orientarea școlară și profesională se realizează cu prioritate către educația incluzivă, respectiv în unități de învățământ de masă, în acord cu tratatele internaționale la care România este parte. (2) În vederea promovării reale a educației incluzive, în cadrul evaluării educaționale se integrează și nevoia de sprijin în acest sens pentru fiecare copil cu dizabilități și/sau CES care frecventează unități din învățământul de masă. (3) Măsurile de sprijin vizează atât prevenirea și combaterea barierelor de atitudine, cât și a barierelor de mediu prin adaptarea rezonabilă a unității de învățământ în care învață copilul. Măsurile de sprijin sunt prevăzute la art. 63 și sunt incluse în planul de abilitare-reabilitare, respectiv planul de servicii individualizat.

ART. 58 (1) Responsabilul de caz servicii psihoeducaționale este: a) profesorul itinerant și de sprijin pentru elevul cu CES integrat în învățământul de masă; b) profesorul de psihopedagogie specială cu funcția de diriginte pentru elevul cu CES din învățământul special; c) cadrul didactic cu funcția de diriginte pentru elevul cu CES înscris într-o unitate de învățământ de masă, școlarizat la domiciliu sau în spital; d) cadrul didactic cu funcția de diriginte/cadrul didactic care desfășoară activitatea de instruire pentru elevul cu CES

Înscris într-o unitate de învățământ special, școlarizat la domiciliu sau în spital. (2) Numirea responsabilului de caz servicii psihoeducaționale se face de către directorul unității de învățământ unde este încadrat, în termen de 5 zile de la primirea certificatului de orientare școlară și profesională.

ART. 64 (1) Fiecare unitate de învățământ în care se află copii cu dizabilități și/sau CES include în regulamentul de organizare și funcționare proceduri privind aprobarea prezenței facilitatorilor în unitatea de învățământ, precum și modul de organizare a activității acestora, acestea fiind prevăzute în regulamentul de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar. (2) Facilitatorul menționat la art. 63 alin. (2) lit. d) poate fi unul dintre părinți, asistentul personal, pentru copiii cu grad de handicap grav, o persoană numită de părinți față de care copilul are dezvoltată o relație de atașament sau un specialist recomandat de părinți/reprezentantul legal. (3) Numirea de către părinți/reprezentantul legal a unui facilitator se face în urma includerii acestuia în planul de abilitare-reabilitare, respectiv planul de servicii psihoeducaționale. Includerea facilitatorului în plan se face fie la solicitarea părinților/reprezentantului legal, fie la recomandarea unui profesionist, cu acordul părinților/reprezentantului legal. (4) Pentru copiii cu grad de handicap grav cu asistent personal, părinții/reprezentantul legal asigură obligatoriu facilitator. (5) Un facilitator poate avea grijă de mai mulți copii cu dizabilități și/sau CES în aceeași clasă. (6) Părinții/Reprezentantul legal pot/poate numi facilitatori provenind din cadrul unor organizații neguvernamentale, universități, alte instituții, cu care unitatea de învățământ încheie acorduri în acest sens.

Principalele prevederi ale Ordinului 1985/2016 privind integrarea copiilor cu CES:

- 1. Integrarea** este procesul prin care copiii cu CES sunt incluși în învățământul de masă, alături de ceilalți copii, într-un mediu școlar adaptat nevoilor lor speciale. Acest proces presupune aplicarea unor măsuri specifice pentru a asigura accesul la educație, pentru a sprijini participarea activă și pentru a favoriza dezvoltarea abilităților acestora.
- 2. Evaluarea inițială:** Fiecare copil cu CES beneficiază de o evaluare completă a nevoilor sale educaționale și de dezvoltare. Aceasta include evaluarea psihologică și medicală, care ajută la stabilirea unui plan individual personalizat (PIP).
- 3. Planul educațional individualizat (PEI):** Fiecare copil cu CES, cu tulburări de învățare, va avea un plan educațional personalizat, care include

obiective specifice de învățare, ajustări ale curriculumului și măsuri de sprijin, în funcție de nevoile educaționale și personale ale copilului.

- 4. Resurse și suport în cadrul educațional:** Copilul cu CES, cu Certificat de Orientare Școlară și Profesională (COSP), beneficiază de ajutorul echipei multidisciplinare, în baza Ordinului 1985/2016.

ECHIPA MULTIDISCIPLINARĂ

Echipa multidisciplinară care lucrează cu un copil cu cerințe educaționale speciale (CES) joacă un rol crucial în asigurarea unui sprijin adecvat pentru dezvoltarea și educația acestuia. Această echipă este formată din profesioniști din diverse domenii care colaborează pentru a oferi un plan de servicii individualizat (PSI) și pentru a sprijini integrarea copilului în școală și în comunitate.

Echipa multidisciplinară este formată din:

- ▶ Profesorul itinerant și de sprijin – responsabilul de caz și de servicii de asistență psihopedagogică
- ▶ Învățător/Educator/Diriginte și consiliul clasei – responsabili de servicii educaționale
- ▶ Profesorul consilier școlar – responsabil de servicii de consiliere și orientare școlară
- ▶ Profesorul logoped – responsabil de servicii de terapie logopedică
- ▶ Familia/Tutorii legali

1. Profesorul itinerant și de sprijin:

- ▶ **Rol:** Evaluează, consiliază, colaborează, comunică, acordă asistență psihopedagogică, adaptează, integrează.
- ▶ Este responsabilul de caz pentru fiecare copil/elev integrat în învățământul de masă.
- ▶ Colaborează cu ceilalți profesori pentru adaptarea curriculumului și pentru asigurarea unui sprijin constant copilului în timpul orelor de curs.
- ▶ Profesorul de sprijin lucrează direct cu elevul, oferindu-i ajutor personalizat și folosind strategii de învățare adaptate nevoilor sale.
- ▶ Colaborează cu ceilalți profesori pentru a ajusta activitățile de învățare și de evaluare, pentru a se asigura că elevul poate înțelege și aplică conceptele predate.

2. Profesorul consilier:

- ▶ **Rol:** Evaluează nevoile emoționale, cognitive și comportamentale ale copilului. Realizează un plan de intervenție în vederea gestionării problemelor emoționale și sociale ale elevului.

Contribuie la evaluările periodice și la stabilirea obiectivelor educaționale, colaborând cu profesorii și părinții pentru a urmări progresul copilului.

3. Profesorul logoped:

- ▶ **Rol:** Lucrează cu copiii care au dificultăți de vorbire și limbaj, oferind intervenții pentru a îmbunătăți abilitățile de comunicare. De asemenea, logopedul poate ajuta elevii cu dificultăți în înțelegerea limbajului sau în exprimarea acestuia.
- ▶ Colaborează cu profesorii pentru a implementa strategii de sprijin în activitățile educaționale și pentru a ajuta copilul să se exprime clar și eficient.

4. Cadrele didactice:

- ▶ **Rol:** facilitează accesul egal la educație, participarea activă și dezvoltarea armonioasă a fiecărui copil.
- ▶ Adaptează conținuturile și materialele didactice la nivelul de funcționare al elevilor.
- ▶ Selectează metode diferențiate (învățare prin descoperire, joc didactic, învățare prin cooperare).
- ▶ Utilizează resursele compensatorii (fișe adaptate, suport vizual, organizatori grafici, rutine).
- ▶ Promovează un climat pozitiv, fără discriminare.
- ▶ Sprijină interacțiunea și colaborarea dintre elevii cu CES și colegii lor.
- ▶ Identifică nevoile educaționale specifice ale elevului.
- ▶ Realizează evaluări inițiale și formative pentru a monitoriza progresul.
- ▶ Oferă feedback pozitiv și încurajări.
- ▶ Construirea unei relații de încredere cu elevul.

5. Părinții:

- ▶ **Rol:** Părinții sunt esențiali în procesul educativ, oferind informații valoroase despre nevoile copilului și colaborând activ la implementarea planului educațional. De asemenea, părinții pot ajuta la urmărirea progresului copilului acasă.
- ▶ Colaborează cu întreaga echipă multidisciplinară, pentru a evalua și ajusta strategia de intervenție pe măsură ce copilul progresează.
- ▶ Asigură un însoțitor (shadow), acolo unde și când este cazul, conform Certificatului de handicap ori Regulamentului unității de învățământ de masă.
- ▶ În contextul educației elevilor cu cerințe educaționale speciale (CES), termenul „**shadow**” se referă la un asistent personal care lucrează alături de

un elev cu nevoi speciale pentru a-l sprijini pe parcursul zilei școlare. Rolul principal al unui „shadow” este de a asista elevul la îndeplinirea sarcinilor educaționale și la integrarea sa într-un mediu educațional general. Acesta poate fi un asistent educațional, unul dintre părinți sau chiar o persoană specializată care ajută elevul să facă față provocărilor zilnice.

Atribuții ale shadow-ului/ însoțitorului, conform Ordinului 1985/2016

- ▶ Supravegherea copilului în timpul orelor de curs, în pauze și în cursul activităților extrașcolare
- ▶ Facilitarea relației copilului cu colegii, în timpul pauzelor și activităților extrașcolare.
- ▶ Facilitarea relației copilului cu cadrul didactic, în timpul orelor de curs.
- ▶ Colaborarea cu toate cadrele didactice și profesioniștii din școală.

Rolul unui shadow (asistent personal) poate include mai multe aspecte importante:

1. Suport educațional individualizat

- ▶ **Adaptarea activităților:** Shadow-ul ajută elevul să înțeleagă și să aplice sarcinile educaționale prin utilizarea materialelor didactice adaptate, precum și ajutorarea și adaptarea activităților la nevoile sale specifice (de exemplu, prin folosirea unor materiale vizuale, manipulabile sau prin împărțirea sarcinilor în pași mai mici).
- ▶ **Sprijin în procesul de învățare:** Acesta poate să îi ofere explicații suplimentare, să încurajeze participarea activă la lecții și să asiste elevul în gestionarea sarcinilor educaționale, oferindu-i răbdare și feedback constant.

2. Suport emoțional și comportamental

- ▶ **Gestionarea emoțiilor:** Un shadow este adesea acolo pentru a sprijini elevul în gestionarea anxietății, a frustrării sau a altor emoții care pot apărea în timpul orelor. Acesta poate oferi confort și calmare în momentele dificile.
- ▶ **Promovarea comportamentelor pozitive:** Shadow-ul ajută la gestionarea comportamentelor, intervenind atunci când elevul devine agitat sau are un comportament neadecvat. De asemenea, poate încuraja comportamentele pozitive, cum ar fi respectul pentru ceilalți și respectarea regulilor școlii.

3. Sprijin în integrarea socială

- ▶ **Socializarea cu colegii:** Un rol esențial al shadow-ului este acela de a facilita integrarea socială a elevului cu CES. Aceasta include susținerea

interacțiunilor sociale cu colegii și încurajarea acestora să participe la activitățile de grup.

- ▶ **Medierea relațiilor interpersonale:** În cazul în care elevul întâmpină dificultăți de socializare sau interacțiune cu ceilalți, shadow-ul poate acționa ca mediator, explicând și modelând comportamente adecvate de comunicare și colaborare.

4. Sprijin în mobilitatea fizică și activități zilnice

- ▶ **Asistență fizică:** Shadow-ul poate oferi suport fizic elevilor cu dizabilități fizice, ajutându-i să se deplaseze prin școală, să participe la activitățile fizice și să gestioneze diverse sarcini care necesită mobilitate.
- ▶ **Sprijin în activitățile de zi cu zi:** De asemenea, poate sprijini elevul în activitățile care presupun folosirea materialelor didactice, hrana, igiena personală sau alte activități care necesită îndrumare suplimentară.

5. Colaborarea cu profesorii și cu părinții copilului

- ▶ **Comunicare constantă:** Shadow-ul lucrează adesea în strânsă colaborare cu profesorii pentru a înțelege mai bine nevoile elevului și pentru a adapta planurile educaționale individualizate (PEI) la nevoile sale specifice.
- ▶ **Sprijin în evaluarea progresului:** Colaborează cu profesorii pentru a monitoriza progresul elevului și pentru a oferi feedback despre comportamentele și realizările acestuia. De asemenea, shadow-ul poate raporta părinților evoluțiile elevului, contribuind astfel la dezvoltarea unui plan de intervenție coerent.

6. Sprijin în dezvoltarea abilităților de independență

- ▶ **Încurajarea autonomiei:** Un shadow nu doar că sprijină elevul la realizarea sarcinilor, dar și încurajează dezvoltarea abilităților de autoajutor, astfel încât elevul să devină din ce în ce mai independent în timp.
- ▶ **Învățarea abilităților de viață:** De asemenea, shadow-ul poate ajuta la dezvoltarea unor abilități de viață esențiale, precum gestionarea timpului, organizarea materialelor sau luarea deciziilor, care vor contribui la autonomie pe termen lung.

7. Crearea unui mediu sigur și incluziv

- ▶ **Securitate și confort:** Un shadow este acolo pentru a asigura un mediu sigur și confortabil, în care elevul se simte sprijinit, încurajat și respectat. Aceasta poate însemna intervenția în cazuri de bullying sau alte situații care pot afecta binele emoțional al elevului.
- ▶ **Adaptarea mediului de învățare:** În unele cazuri, shadow-ul poate ajuta la adaptarea mediului fizic al clasei pentru a răspunde nevoilor

elevului, de exemplu, prin schimbarea locului de șezut, asigurarea unui loc liniștit pentru concentrare sau utilizarea de tehnologii asistive.

Concluzie

Shadow-ul joacă un rol esențial în sprijinirea integrării și învățării elevilor cu cerințe educaționale speciale. Prin oferirea unui sprijin constant, personalizat și adaptat nevoilor elevilor, shadow-ul contribuie la crearea unui mediu educațional inclusiv, care permite elevilor să își atingă potențialul maxim. Un shadow este un aliat important nu doar pentru elev, dar și pentru profesori și părinți, facilitând colaborarea și asigurând succesul educațional al elevului cu CES.

MĂSURI INCLUZIVE

Acestea revin atât școlii/grădiniței de masă, cât și școlii speciale, prin profesorul itinerant, și facilitatorilor, în cazul copiilor cu grad de handicap.

Exemple de măsuri:

- ▶ Colaborarea cu echipa multidisciplinară privind elaborarea și implementarea Planului de servicii individualizat, ținându-se cont de particularitățile psihoindividuale ale elevului și de resursele umane și materiale existente în unitatea de învățământ.
- ▶ Monitorizarea implementării Planului de servicii individualizat, în scopul identificării la timp a dificultăților de implementare a planului și remedierii acestora împreună cu profesioniștii și părinții.
- ▶ Implicarea copilului cu CES în activitățile școlare și extrașcolare.

Colaborarea echipei:

Toți membrii echipei multidisciplinare lucrează împreună pentru a crea și implementa un plan educațional individualizat (PEI) care răspunde nevoilor copilului. Acest plan poate include intervenții educaționale, psihologice, sociale și medicale care să ajute copilul să își atingă potențialul maxim. Colaborarea continuă și evaluările periodice sunt esențiale pentru ajustarea strategiilor și a resurselor, astfel încât copilul să beneficieze de cel mai bun sprijin posibil.

Prin colaborarea și implicarea acestei echipe multidisciplinare, copilul cu CES are șanse mult mai mari să se integreze în școală, să învețe și să se dezvolte într-un mod optim.

În afara orelor de curs, copiii cu CES sunt evaluați ori lucrează cu diverși specialiști.

Terapeutul ocupațional:

- ▶ **Rol:** Ajută elevul să dezvolte abilități pentru viața de zi cu zi, cum ar fi autoîngrijirea, organizarea și gestionarea sarcinilor școlare. Intervențiile

sunt axate pe îmbunătățirea abilităților motorii fine și grosiere, precum și pe adaptarea mediului de învățare.

- ▶ **Colaborare:** Colaborează cu părinții și, uneori, cu profesorii copilului, pentru a implementa activități care să sprijine dezvoltarea acestor abilități în școală și acasă.

Medicii (neurolog, pediatru, psihiatru):

- ▶ **Rol:** În funcție de natura cerințelor speciale ale copilului, vor fi implicați medici care să monitorizeze starea de sănătate generală a copilului și să ofere recomandări cu privire la tratamentele medicale sau intervențiile necesare.
- ▶ **Colaborare:** Colaborează cu echipa pentru a oferi suport medical și pentru a asigura un plan integrat de sprijin.

Asistentul social:

- ▶ **Rol:** Ajută familia copilului să acceseze resursele necesare și sprijină integrarea copilului în școală și în comunitate. Asistentul social poate organiza sesiuni de consiliere pentru familie și poate ajuta la soluționarea unor probleme legate de mediu, familie sau școală.
- ▶ **Colaborare:** Lucrează cu familia, profesorii și alți membri ai echipei pentru a asigura un sprijin adecvat atât la școală, cât și în afara acesteia.

Kinetoterapeutul:

Rol: Asigură modalități de reabilitare a sistemului musculo-scheletic, incluzând programe de recuperare medicală. Kinetoterapia presupune mișcări sistematizate ale părților individuale ale corpului sau ale întregului corp, modalitate de reabilitare a sistemului musculo-scheletic, sub formă de exerciții. Aceste exerciții dezvoltă funcțiile aparatului locomotor, precum și organele și sistemele care sunt legate funcțional de locomoție.

Majoritatea copiilor cu CES suferă de una sau mai multe dintre afecțiunile următoare:

- ▶ afecțiuni ale coloanei vertebrale;
- ▶ tulburări de postură (scolioză, cifoasă);
- ▶ afecțiuni articulare (artrită, cifoasă);
- ▶ afecțiuni ale nervilor periferici;
- ▶ afecțiuni ale organelor interne.

Colaborare: cu părinții sau tutorii copilului, cu medicul specialist.

ORDIN Nr. 3124 privind aprobarea Metodologiei pentru asigurarea suportului necesar elevilor cu tulburări de învățare

Art. 1. – (1) Prezenta metodologie reglementează procedurile de evaluare adecvate pentru depistarea tulburărilor de învățare (dislexie, disgrafie și discalculie) ale elevilor, precum și tipul de intervenție pentru asigurarea învățării individualizate și personalizate în cazul acestora.

Art. 5. – În înțelesul prezentei metodologii, termenii și expresiile de mai jos au următoarele semnificații:

- a) tulburări de învățare, denumite în continuare tulburări specifice de învățare (TSI)** – desemnează un grup eterogen de tulburări ce afectează procesul tipic de achiziție a abilităților școlare (de citire, exprimare în scris și matematică): dislexie, disgrafie (inclusiv disortografia), discalculie. Aceasta nu este o consecință a lipsei oportunităților de învățare sau a lipsei motivației pentru învățare, nu este rezultatul unei dizabilități intelectuale, a unui intelect liminar, deficit senzorial (de exemplu, auditiv, vizual, motor), a tulburărilor afective și emoționale de natură psihiatrică, a altor tulburări de (neuro)dezvoltare (de exemplu, TSA – tulburări de spectru autist, ADHD – tulburarea de deficit de atenție și hiperactivitate) și nu este cauzată de nicio formă de traumă cerebrală sau maladie de achiziție. Dislexia, disgrafia și discalculia pot apărea izolat sau se pot asocia. Acestea reprezintă o tulburare de origine biologică, nefiind o consecință a absenței oportunităților de învățare, a existenței unor condiții incapacitante sau a unor condiții defavorabile învățării;
- b) dislexia** este o tulburare specifică a abilităților de citire (în privința corectitudinii, fluenței, comprehensiunii), care nu sunt dezvoltate la nivelul așteptat prin raportare la nivelul de dezvoltare intelectuală, nivelul de școlarizare și vârsta persoanei;
- c) disgrafia** cuprinde toate formele de perturbări ale procesului tipic de achiziție a exprimării în scris (erori la nivelul literelor, erori sintactice și erori de punctuație, organizarea grafică a paragrafelor);
- d) discalculia** este o tulburare specifică de învățare care se exprimă prin perturbări ale procesului tipic de achiziție a abilităților matematice (simț numeric, memorarea tablei adunării și înmulțirii, calcul corect sau fluent, raționament matematic acurat);
- e) risc de dezvoltare a tulburărilor specifice de învățare** – prezența unor semne, în preșcolaritate și debutul micii școlarități, care să indice posibilitatea dezvoltării unor tulburări specifice de învățare. Indicatorii sunt